

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Ամսօրնալի գրոյց-հանդիպում՝ Թուրքիայի խորհրդարանի անդամ Կարո Փայլանի հետ

Խորհրդարանում ինձ ասում են

ՀԱՅ ԿԱՐՕ

ԳՐԻԳՈՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆ Ստամբուլ

Կարո Փայլանը երեք հայ պատգամաւորներէ մէկն է, որոնք նոյեմբերին խորհրդարանական ընտրութիւններէ արդիւնքով մուտք գործեցին Թուրքիայի խորհրդարան: Կարոն ընտրուել է «Ժողովուրդների դեմոկրատական» կուսակցութեան (Թուրքերէնով՝ Հէ.Դէ.Փէ. Halkların Demokratik Partisi) կողմից:

Կարո Փայլանը հասարակական-ազգային գործիչ է, տարիներ աշխատել է Ստամբուլի հայկական դպրոցների համար, անդամակցում է «Մարտի 1-ի հայերի հայրենակցական» ու նաև «Հրանտ Դինքի ընկերներ» միութիւններին:

Փայլանին Թուրքիայի խորհրդարանում «Հայ Կարօ» (էրմենի Կարօ) կոչումն են տւել. նա այս կարճ ժամանակում մեծ յաջողութիւններ է արձանագրել իր գործում, քայլեր է ձեռնարկել Թուրքիայի հայ համայնքի եւ միւս փոքրամասնութիւնների իրաւունքների ճանաչման համար. վերջերս խորհրդարանում Ս. Յիսուս Քրիստոսի Ծննդեան տօնի նախօրէին խորհրդարանում ունեցած իր ճառի ընթացքում պահանջել է, որ յատուկ ուշադրութիւն դարձնի եւ ճանաչել Յիսուս Քրիստոսի Ս. Ծննդեան տօնը, որպէս քրիստոնեաների մեծ տօն այդ երկրում, քանի որ Թուրքիայում դարերից ի վեր ապրել են քրիստոնեայ համայնքներ եւ նշել Ս. Ծննդեան տօնը, այդու նշանակալից տեղ պիտի գրաւի այդ տօնը եւ յիշատակելի արժանի է Թուրքիայում:

Յիշեալ հարցից բացի, Կարօ Փայլանի եւ միւս հայ պատգամաւորների ջանքերի շնորհիւ Քամի Արմենի (երբեմնի հայկական որբանոցը Ստամբուլում) հողատարածքը, որ յափը տակել էր հայկական համայնքից, յաջողեց վերադարձնել հայութեան: Կարօն նաև մեծ աշխատանք է սկսել Թուրքիայի դասագրքերում խեղաթիւրած պատմութիւնը ճշտելու գործը եւ հայերին ու միւս փոքրամասնութիւնների մոռացած պատմութիւնը ճշգրիտ կերպով դասագրքերում արտացոլելու համար եւ գեղջել հայութեան հասցէին գրած բացասական խօսքերը դպրոցական դասագրքերից:

• • •
- Իսկ ո՞րն է այն կուսակցութիւնը, որի կողմից ընտրել է Կարօ Փայլանը:

HDP
«Ժողովուրդների դեմոկրատական» կուսակցութիւն
(ԺԿԿ կամ Հէ. Դէ. Փէ.)
- «Ժողովուրդների դեմոկրատական» կուսակցութիւնը հիմնուել է 2012-ին: Կուսակցութեան գաղափար-

ընտրութիւնը հիմնած է ժողովրդավարութեան եւ ընկերավարութեան (Սոցիալիզմ) սկզբունքների վրայ: Կուսակցութիւնը պաշտպանում է բոլոր իրաւունքները՝ աշխատաւորներ, երկրի տարբեր կրօնական եւ ազգային փոքրամասնութիւններ, կենսոլորտի պաշտպաններ, կանանց, դէմ է սեռային, ազգային, կրօնական կամ այլ կարգի խտրականութիւններին. իր շարքերում անդամակցում են ձախեր, քրդեր, ալեւիներ, հայեր, սեռային բազմազան հակում ունեցողներ, Հէ. Դէ. Փէ.-ն իրեն համարում է մարդու եւ քաղաքացիական ազատութիւնների եւ հաւասարութիւնների պաշտպան, որպէս կին եւ տղամարդու հաւասարութիւնը քարոզող եւ օրինակ հանդիսացող՝ իր ղեկավարութեան հանգամանքը բաժանած է երկու համանախագահների միջեւ կին՝ Ֆիզէն Իւքսեքըզալ եւ տղամարդ՝ Սալահ Ղալիբ Ռեմիթի:

Հէ. Դէ. Փէ.-ի համանախագահներ Սալահ Ղալիբ Ռեմիթի եւ Ինադինա Բարիսը

Կուսակցութիւնը նաև ընդունում է Հայոց Յեղասպանութեան իրականութիւնը եւ համարում է, որ Թուրքիան պաշտօնապէս պիտի ճանաչի Հայոց Յեղասպանութիւնը եւ պիտի ներողութիւն խնդրի հայ ժողովրդից...
Հէ. Դէ. Փէ.-ն խորհրդակցական ձևով անդամակցում է Եւրոպայի Սոցիալիստների կուսակցութեան (PES) եւ Սոցիալիստ ինտերնասիոնալ (միջազգային ընկերակցություն) կազմակերպութեան. նշելի է, որ Սոցիալիստների անդամ են նաև Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը եւ Թուրքիայի «Ժողովրդա-հանրապետական» կուսակցութիւնը:

Հէ. Դէ. Փէ.-ն որպէս համամարդկային արժէքներ ներկայացնող կուսակցութիւն, յունիսի 7-ին առաջին անգամը լինելով մասնակցեց Թուրքիայի խորհրդարանական ընտրութիւններին, շահեց քէճերի 13, 1 տոկոսը եւ խորհրդարանի 350 պիտուից զբաւեց 80-ը:

Յունիսի ընտրութիւններին արդիւնքը մեծ յաջողութիւն էր այդ կուսակցութեան համար ու նաև ապացուցեց, այն երեւոյթի, թէ Թուրքիայի հասարակութեան այսօրւայ պահանջն է միւս մտտեցումներով մի կուսակցութիւն:

մեծ մայրիկներս եւ մեծ հայրիկներս շատ լաւ հայերէն գիտէին, բայց նրանք իրենց զաւակներին չկարողացան հայերէն սովորեցնել, որովհետեւ այդ օրերին Հայոց Յեղասպանութիւնից յետոյ եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան առաջին տարիներում), երկրում շատ ուժեղ կերպով քաջալերում ու քարոզում էր Թուրքերէն խօսելը...
Ես հայ եմ, հայկական դպրոցում եմ ստացել ուսումս, միջնակարգ ստարտեղց յետոյ նաև անդամակցել եմ մեր դպրոցի ընթացաւարտների միութեանը: Համալսարանում սովորել եմ վարչագիտութիւն եւ մագիստրատուրա (գերլիսանս) ուսնեմ տնտեսագիտութեան ճիւղում:

Հայրս մահացաւ 1998-ին եւ ես ստիպւած եղայ միաժամանակ աշխատել եւ ուսանել, շարունակեցի հայրիկի բիզնեսը, հայրիկս կօշիկի գործով էր զբաղւում:
Մեր համայնքային հարցերը միշտ յուզել են ինձ, ընտանիքում մեծացել եմ հայկական ոգով, համայնքում ունեցել եմ պատասխանատու հանգամանք, ես տարիներ եղել եմ Ստամբուլի հայկական գերատեսուչը, այսօր ինքն հայկական դպրոցների կապը եւ ներկայացուցիչը կառավարութեան մօտ՝ մեր դպրոցների եւ կրթադաստիարակութեան (ընկառնութեան) նախարարութեան կապը, այդ ուղղութեամբ շատ նախագծեր եմ իրականացրել՝ հայ նոր ուսուցիչներ եւ աշխատանքի հրավերել փոփոխութիւններ եւ առաջարկել ու առաջացրել դասագրքերի մէջ եւ մինչեւ խորհրդարան ընտրելու աշխատել եմ այդ պաշտօնում:

● **Հրանտ Դինքի դիմում**
Ազգային հասարակական իմաստով միայն առօրեայ աշխատանքներով չեմ զբաղւել, ինձ համար միշտ կարեւոր է եղել նաև մեր իրաւունքները եւ քաղաքական հարցերը եւս: Աշխատել եմ Հրանտ Դինքի հետ. 1996-ին, երբ Հրանտը «Ակօս» թերթի հիմնադրաման աշխատանքներն էր կազմակերպում, ես եղել եմ նրա կողքին, ես եւ շատ այլ դէմքեր եղել ենք Հրանտի հետ ու նրա կողքին, ապրել եմ մեր ազգային-հասարակական հարցերով, դժբարութիւններով: Հրանտի ջանքերը, քաջութիւնը եւ խիզախութիւնը օրինակելի էր ինձ համար. ես ինքս մեր համայնքի այս ճնշած վիճակից գոհ եւ ուրախ չէի, մենք լուռ էինք եւ քաջութիւնը չունէինք մեր վիճակի եւ պայմանների մասին խօսելու, արտայայտելու, մինչեւ որ Հրանտը իր օրինակելի ընթացքով մեզ տեղեւոյ քաջութիւնը եւ խիզախութիւնը, որ կոտրենք լուսթիւնը...
● **Հատուծներ իմ կեանքից**
Իմ նախնիները Մարաթիայից են, իմ մեծ հայրը եւ մեծ մայրը Մարաթիայից¹⁾ են, նրանք հինգ զաւակ ունէին, որոնցից մէկը հայրս էր. հայրս եւ մայրս էլ ամուսնացել են Մարաթիայում եւ բախտաւորել են երեք զաւակով, երկու տղայ եւ մէկ աղջիկ, որը մէկը ես եմ: Ծնողներս 1969 թվականին Մարաթիայից գաղթել են Ստամբուլ, հիմնականում երեխաներին հայ հողով ու հայեցի դաստիարակութեամբ մեծացնելու նպատակով, Մարաթիայում չկար հայկական համայնքային հնարաւորութիւններ՝ ո՛չ դպրոց, ո՛չ եկեղեցի ո՛չ միութիւն ու մշակութային կենտրոն, նրանք գաղթեցին Ստամբուլ, որովհետեւ այստեղ գոյութիւն ունի նման հնարաւորութիւններ:

● **Հրանտ Դինքի դիմում**
Հրանտ Դինքը (1954-2007), հասարակական գործիչ, մտաւորական «Ակօս» թերթի հիմնադիր, սպանւեց 2007-ի յունւարի 19-ին, Ստամբուլում «Ակօս»-ի գրասենեակի առջեւ, թուրք գերագաղափարական Օզիւն Սամաստի միջոցով, Դինքի դատական թրթաթորը դեռ փակւած չէ:

● **Համայնքը ապրել է դառն օրեր**
Ես աշխատանքի էի, երբ լսեցի Հրանտ Դինքի սպանութեան լուրը... թողցի աշխատանքս, եւ այլևս չվերադարձայ աշխատավայրս... արժէք չունէր փող վաստակել... բիզնես ունենալ, հարստութիւն հաւաքել... Իմ մեծ պապայի հայրը մեծահարուստ է եղել Մարաթիայում, ջարդի ժամանակ նրան սպանեցին եւ յափը տակել նրա ունեցածը, նման երեւոյթ պատահեց նաև Տօրս պարագային՝ 40-ական թվականներին, չպանեցին նրան, բայց յափը տակեցին նրա ունեցածը. հանրապետութեան պատմութիւնը լի է նման արարքներով՝ գործած հայերի, յոյների եւ այլ փոքրամասնութիւնների պարագային... օրինակ 70-80 թվականներում, երբ աշխարհի տարբեր կողմերում հայերի միջոցով մահափորձեր էր տեղի ունենում Թուրք դիւանագէտների դէմ, մենք այստեղ Թուրքիայում սպառնալիքներ էինք ստանում Թուրք ծայրայեղ ազգայնականների կողմից, ստորագրութիւն չունեցող նա-

● **2015 թվականի նոյեմբերի 1-ին, տեղի ունեցան Թուրքիայի 25-րդ խորհրդարանական ընտրութիւնները եւ ընտրեց Հանրապետութեան 26-րդ խորհրդարանը:**
Այս շրջանի խորհրդարանում ընտրել են երեք հայ պատգամաւոր՝
● ՏԿԹ. Սեյիւան Դողան (ԺՀԿ)
● ՊՐԹ. Կարօ Փայլան (ԺԿԿ)
● ՊՐԹ. Մարգար Եսայեան (ԱԶԿ)

Գիտես, Թուրքիայի այս հասարակութիւնը ժողովուրդները տարիներ տեղեկ չէր, որ հայեր են ապրում այս երկրում, որ մենք էլ այս հողում ենք եղել, այս երկրի մաս ենք կազմում, մարդիկ մեզանից հարցնում էին, որ

դուք որտե՞ղացի էք, որտե՞ղացի էք եկել այս երկիրը... եւ նման հարցումներ... մեզ տարիներ այնպէս են դիտել, թէ դրսեցիներ ենք, որ ապրում ենք Թուրքիայում: Մեր շրջապատը, մեր գործընկերները, հարեւանները, ընկերները տեղեկութիւն չունէին հայութեան մասին: Հրանտ Դինքը քաջութիւնը ունէր այդ հարցերի մասին խօսելու եւ մեզ էլ փոխանցեց այդ քաջութիւնը, որ խօսենք, որ լուռ չմնանք, արտայայտենք, թէ այդ այս երկրում եղել են հայեր, որ պատմութիւն են կերտել, որի դէմ ոճիր է տեղի ունեցել եւ այն որ Թուրքիան պիտի աւերեսւի իր անցեալի ու պատմութեան հետ...
● **Համայնքը ապրել է դառն օրեր**
Ես աշխատանքի էի, երբ լսեցի Հրանտ Դինքի սպանութեան լուրը... թողցի աշխատանքս, եւ այլևս չվերադարձայ աշխատավայրս... արժէք չունէր փող վաստակել... բիզնես ունենալ, հարստութիւն հաւաքել... Իմ մեծ պապայի հայրը մեծահարուստ է եղել Մարաթիայում, ջարդի ժամանակ նրան սպանեցին եւ յափը տակել նրա ունեցածը, նման երեւոյթ պատահեց նաև Տօրս պարագային՝ 40-ական թվականներին, չպանեցին նրան, բայց յափը տակեցին նրա ունեցածը. հանրապետութեան պատմութիւնը լի է նման արարքներով՝ գործած հայերի, յոյների եւ այլ փոքրամասնութիւնների պարագային... օրինակ 70-80 թվականներում, երբ աշխարհի տարբեր կողմերում հայերի միջոցով մահափորձեր էր տեղի ունենում Թուրք դիւանագէտների դէմ, մենք այստեղ Թուրքիայում սպառնալիքներ էինք ստանում Թուրք ծայրայեղ ազգայնականների կողմից, ստորագրութիւն չունեցող նա-

Հրանտ Դինքը (1954-2007), հասարակական գործիչ, մտաւորական «Ակօս» թերթի հիմնադիր, սպանւեց 2007-ի յունւարի 19-ին, Ստամբուլում «Ակօս»-ի գրասենեակի առջեւ, թուրք գերագաղափարական Օզիւն Սամաստի միջոցով, Դինքի դատական թրթաթորը դեռ փակւած չէ:

● **Համայնքը ապրել է դառն օրեր**
Ես աշխատանքի էի, երբ լսեցի Հրանտ Դինքի սպանութեան լուրը... թողցի աշխատանքս, եւ այլևս չվերադարձայ աշխատավայրս... արժէք չունէր փող վաստակել... բիզնես ունենալ, հարստութիւն հաւաքել... Իմ մեծ պապայի հայրը մեծահարուստ է եղել Մարաթիայում, ջարդի ժամանակ նրան սպանեցին եւ յափը տակել նրա ունեցածը, նման երեւոյթ պատահեց նաև Տօրս պարագային՝ 40-ական թվականներին, չպանեցին նրան, բայց յափը տակեցին նրա ունեցածը. հանրապետութեան պատմութիւնը լի է նման արարքներով՝ գործած հայերի, յոյների եւ այլ փոքրամասնութիւնների պարագային... օրինակ 70-80 թվականներում, երբ աշխարհի տարբեր կողմերում հայերի միջոցով մահափորձեր էր տեղի ունենում Թուրք դիւանագէտների դէմ, մենք այստեղ Թուրքիայում սպառնալիքներ էինք ստանում Թուրք ծայրայեղ ազգայնականների կողմից, ստորագրութիւն չունեցող նա-

Գիտես, Թուրքիայի այս հասարակութիւնը ժողովուրդները տարիներ տեղեկ չէր, որ հայեր են ապրում այս երկրում, որ մենք էլ այս հողում ենք եղել, այս երկրի մաս ենք կազմում, մարդիկ մեզանից հարցնում էին, որ

մակներ էր գալիս մեր տան դռանը, սպառնում էին մեզ... այդ թվականներին մեր համայնքից շատերը գաղթեցին արտասահման, պակսեց մեր համայնքի թիւը...
(Շար. 6-րդ էջում)

ՀԱՅ ԿԱՐՕ
(Շար. 5-րդ էջից)

●Քաղաքական աշխարհ մուտք գործելու ել ՂԷ. ՓԷ.-ն

Ես ինքս ինձ հետ մտածում էի, եթե ուզում եմ վիճակ փոխեմ, պիտի լինեմ, քաղաքական կեանքում, ես միշտ հովանավորել եմ ԲՀ, ԴՀ, ՓԷ.²⁾ -ին, (քրդական նախկին կուսակցություն), ընտրություններում էլ միշտ նրանց էի քվե տալիս, այդ կուսակցություններն էլ քրդերի նկատմամբ մի տեսակ արտակցություն էի գզում, նրանք էլ մեզ պէս տառապանքներ են կրել, նրանք էլ մեզ պէս իրենց ինքնուրույն պահպանելու համար պայքարել ու պայքարում են. 2007-ին, Հրանտ Դինքի սպանությունից յետոյ, սկսեցի աւելի մօտ համագործակցել այդ կուսակցության հետ: 2011-ի ընտրություններից յետոյ էլ, որ այդ կուսակցության մէջ արծարծեց այն հարցը, որ ընդդիմադիրները, բոլոր պիտի միանան եւ մէկ ընդհանուր կազմակերպւածութիւն ունենան, ուստի հիմնեցինք «Ժողովուրդների դեմոկրատական» կոնգրեսը³⁾, այդ կոնգրեսում ներգրաւեցինք մեծ թւով հասարակական եւ քաղաքական շարժումներ ու կազմակերպութիւններ եւ տարբեր համայնքների ներկայացուցիչներ, որոնք ոչ անպայման քաղաքական, որոնք նախապես էին հետապնդում, այլ համամարդկային եւ ժողովրդավարական արժէքների հետեւում էին, օրինակ կանաչների խմբեր, Ֆեմինիստներ, համայնքների ներկայացուցիչներ, ձախեր եւ այլն... այսպիսով սկսեցինք այս կոնգրեսի աշխատանքները եւ ես այդ կոնգրեսի ղեկավար կազմի մէջ էի:

ներողութիւն ինչդրի... մենք մեր արծարծւած գաղափարների համար շատ հարւածներ ստացանք, իշխող կուսակցութիւնը եւ հանրապետութեան նախագահ էրդողանը մեր դէմ են, նրանք միշտ բարձրաձայն ասում էին թէ այս կուսակցութիւնը (այսինքն մենք ՀՀ, ԴՀ, ՓԷ.-ն) կողմնակից է այն հարցին, որ Թուրքիայում Յեղասպանութիւն է տեղի ունեցել Հայերի դէմ եւ ժողովուրդին յորդորում էին, որ այդ պատրաստ մեզ քվե չտան: Մենք նաեւ մտահոգ էինք, որ արդեօք հասարակութիւնը պատրաստ է ընդունել մեզ, հասարակութիւնը կարո՞ղ է մարտն մեր խօսքերը, ընտրութիւնների արդիւնքը եւ քվեների բարձրանալը ապացուցեց, որ հասարակութիւնը մեզ հովանաւորում է, մենք ունենք կողմնակիցներ, ապացուցեց, որ մեր մտքերն ու խօսքերը յաղթեցին. հասարակութիւնը պատրաստ է եւ գիտակից է եւ ընդունում է մեր գաղափարները, մենք այս յաղթանակից յետոյ աւելի

- Թուրքիայի խորհրդարանական ընտրութիւններում քեկնածու եմ ներկայացնում կուսակցութիւնները, այս շրջանի ընտրութիւններին մասնակցութեամբ էիմ չորս գլխաւոր կուսակցութիւն՝
- «Արդարութիւն եւ զարգացում» կուսակցութիւն (ԱԶԿ)
- «Ժողովրդա-հանրապետական» կուսակցութիւն (ԺՀԿ)
- «Ժողովուրդների ժողովրդավար» (Դեմոկրատիկ) կուսակցութիւն (ԺԴԿ)
- «Ազգային շարժում» կուսակցութիւն (ԱՇԿ)
Խորհրդարանը ունի 550 պատգամաւոր, այս շրջանի ընտրութիւններում (նոյ. 1, 2015), ԱԶԿ-ն շահեց 317 տեղ, ԺՀԿ-ն 134 տեղ, ԺԴԿ-ն 59 տեղ եւ ԱՇԿ-ն 40 տեղ:

2013-ին մտածեցինք որ անհրաժեշտ է, որ կուսակցութիւն ունենանք, հիմնեցինք ՀՀ, ԴՀ, ՓԷ.-ն, եւ ընտրուեցի այս կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէի անդամ եւ այս տարւայ խորհրդարանական ընտրութիւններում էլ այդ կուսակցութեան կողմից թեկնածու ներկայացուցեցի Ստամբուլից եւ ընտրեցի խորհրդարանում:

●Մեր կուսակցութեան (ԴԷ. ՊԷ. ՓԷ.) յաջողութեան պատճառները

Մեր խօսքերը, մեր գաղափարները, մեր քննախօսութիւնը⁴⁾, մեր յաջողութիւնն էր, գոյութիւնն ունեցող այս համակարգը, այս դրութիւնը, այս կերպ չի կարելի շարունակել, մենք քաջութիւնը ունեցել ենք խօսելու եւ արտայայտելու շատ խնդիրների մասին, որ երբեք ամենքը տեղեակ են, բայց չեն արտայայտուում: Մեր խօսքերի օրակարգի վրայ են շատ հարցեր, խնդիրներ, ինքնութիւններ... մեզ հետ են կանաչները, Ֆեմինիստները, էլՂԻԻԹիները (տարբեր սեռային հակում ունեցողները), պահպանողականները, ալեկիները, այլ էթնիկները... մենք ժողովրդավարութեամբ ենք դիտում այս բոլորին, միաժամանակ մենք կողմնակից ենք, որ Թուրքիայի հասարակութիւնը պիտի դէմ յանդիման գայ իր անցեալի հետ, Հայոց Յեղասպանութեան իրակառնութեան հետ, մենք արժարծեցինք Հայոց Յեղասպանութեան հարցը եւ դեռ պիտի խօսենք այս հարցի մասին. գտնում ենք, որ Թուրքիան պիտի ընդունի այդ Յեղասպանութիւնը եւ

քաջութիւն ստացանք մեր գաղափարների տարածման մէջ եւ սա մեզ համար շատ արժէքաւոր է:

●Իմ ծրագրերը որպէս պատգամաւոր

(Ժպտալով) գիտեմ, ինձ խորհրդարանում ասում են Հայ Կարօ, դա ունի թէ լաւ կողմ եւ թէ վատ կողմ, ես չեմ ուզում միայն ճանաչուեմ իմ ազգութեան՝ հայ լինելու համար. բայց քանի որ մենք որպէս հայ շատ դժարութիւններ եւ խնդիրներ ունենք, թող լինի այդպէս, ինձ էլ ասեն Հայ Կարօ, բայց միաժամանակ նաեւ միւս փոքրամասնութիւններն էլ ունեն հարցեր եւ դժարութիւններ, որոնց համար էլ իմ հերթին եւ հաւատարիմ իմ սկզբունքներին, պիտի լուծուեն փնտրեմ եւ չեմ ուզում, որ խորհրդարանում իմ մտքերն ու գաղափարներն ազատ են իմ ազգութեան պատճառով... բայց ամէն պարագային իմ հիմնական գործերից խորհրդարանում լինելու է Հայոց Յեղասպանութեան արժարծման հարցը, դպրոցական դասագրքերում հայութեան հասցէին գրւած բացասական արտայայտութիւնների գեղջէլը, իհարկէ այդ բացասական նախադասութիւնների ջնջելը բաւական չէ միայն, պիտի գրւի, որ մենք այս երկրի պատմութեան մաս ենք եղել եւ գրել նաեւ, որ եղել են այլ ազգութիւններ այս երկրում, որոնք դեր են ունեցել երկրի պատմութեան կերտման մէջ եւ անտեսել են եւ այն որ փոքրամասնութիւնները միշտ էլ անտեսւած են եղել եւ պիտի փոխի այդ...

●Հայկական Ափիւռքը եւ մենք

Հայոց պատմութեան մէջ մենք միշտ խօսում ենք այն հարցի մասին, թէ Թուրքերը ինչ ունիրեն եւ գործել մեր դէմ: Յեղասպանութիւն է եղել մեր դէմ: Հիմա մենք մեզանից հարց տանք, ուզո՞ւմ ենք այս խնդիրը լուծել թէ ոչ:

Մենք ինչքա՞ն եւ մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակենք այս ընթացքը: Իմ գնահատումով այս հարցի լուծման վայրը Թուրքիայում է, այստեղ պիտի լուծուի այս հարցը: Աշխարհի բոլոր հայերը պիտի համագործակցեն Թուրքիայի հայերի հետ, պիտի կապեր հաստատուի դրսի հայերի եւ Թուրքիայի հասարակութեան հետ, պիտի այստեղ ներկայութիւն լինել, ծրագրել, համագործակցել, ծանօթանալ ու ծանօթացել հարցերի ու իրականութիւնների հետ, այստեղի ժողովուրդներին ու հասարակութեանը ցոյց տանք թէ ի՞նչ է Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտը: Թուրքիայում մեծամասնութիւնը չգիտեն թէ ի՞նչ է եղելութիւնը, տեղեակ չեն իրական անցեալից ու պատմութիւնից, պիտի բացատրենք, պիտի աշխատենք իրական հողի վրայ, աշխատել քայլ առ քայլ, հանգրւան առ հանգրւան՝ մինչեւ յաջողութիւն...

1- Ներկայում գտնում է Թուրքիայի արեւելեան Անատոլիայի տարածաշրջանում, Մալաթիա նահանգի կենտրոնում է: Մալաթիան պատմական Փոքր Հայքի հիւսիսային քաղաքներից է, Փոքր Հայքը եղել է հայ ժողովրդի ձեռնարկման շրջաններից՝ Ուրարտական թագաւորութեան տարածքում, որը կոչւել է Սելեուքիա. 11-րդ դարի սկզբներին գրաւել է Սելջուկ թուրքերի միջոցով, 16-րդ դարում գրաւել է Օսմանեան կայսրութեան կողմից եւ մինչեւ Հայոց Յեղասպանութիւնը քաղաքի բնակչութեան հիմնական մասը եղել են հայերը:

2- BDP (Baris Ve Demokراسi Partisi), Թուրքիայում քրդամէտ կուսակցութիւն՝ խաղաղութիւն եւ ժողովրդավարութիւն (ԽԺԿ) անունով: ԽԺԿ-ն հիմնւել էր՝ 2008-ին, եւ ընդունում էր Հայոց Յեղասպանութիւնը եւ այն որ Թուրքիայի իշխանութիւնն էլ պիտի պաշտօնապէս ճանաչի Հայոց Յեղասպանութիւնը: Հէ. ՊԷ. ՓԷ.-ի այսինքն «Ժողովուրդների դեմոկրատիկ» կուսակցութեան հիմնումով ԽԺԿ-ի անդամները միացան այս նորաստեղծ կուսակցութեան եւ ԽԺԿ-ն լուծարեց 2014-ին:

3- Ժողովուրդների դեմոկրատիկ կոնգրես (ԺԴԿ), քաղաքական շարժումների, կազմակերպութիւնների ու կուսակցութիւնների միութիւն է Թուրքիայում, հիմնւել է 2011-ին: Կոնգրեսը իրեն համարում է ճնշւածների պաշտպան, դէմ է ցեղային, ազգային, կրօնական, սեռային խտրականութիւններին: Կոնգրեսին մաս են կազմում Թուրքիայի տարբեր ազգութիւնների կառույցներ՝ քրդեր, ալեկիներ, չերքեզներ, հայեր, ասորիներ եւ այլն... 2012-ի կոնգրեսի ընդհանուր ժողովում հիմնեց «Ժողովուրդների դեմոկրատիկ» կուսակցութիւնը ԺԴԿ-ն կամ Հէ. ՊԷ. ՓԷ.-ն, որի ղեկավար կազմի մէջ է Կարօ Փայլանը:

4- Զննախօսութիւն (Discourse), իմաստների, արժէքների, գաղափարների եւ մեկնաբանութիւնների տարածող խօսքեր են լեզու, որի նպատակն է քաղաքական, բարոյական եւ անտեսելի քաղաքական մտայնութիւնը մտայնութիւնը իմաստաբար պարզելու եւ իմաստաբար բացատրելու: Զննախօսութիւնը խօսքային գործողութիւն է եւ հաղորդակցութեան գործընթաց:

ՆՇՄԱՐ

Բազմազաւակուրթիւնը եւ սակաւազաւակուրթիւնը երկայրի սուր են դարձել ամբողջ աշխարհում

Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կան երկրներ, որոնք տառապում են իրենց ազգաբնակչութեան մեծութեամբ, բազմամարդութեամբ եւ բնակչութեան գերաճով եւ բնակչութեան գերաճի դժարութիւնների ու հետեւանքների մասին այնքան է խօսուել, որ այստեղ շարժել դրանց անդրադառնալ, մասնաւոր որ հայրենիքի միջոցով միջոցները եւ նոյնիսկ միջին դասակարգի հայ մարդկանց համախմբելով, բոլոր հայ ընտանիքներին նամակ կամ էլեկտրոնային նամակ ուղարկելով եւ ամբողջ հայրենիքները շատ երկար ժամանակ, հետեւողականօրէն եւ շարունակաբար իրազեկելով՝ կարելի է բազմազաւակուրթեան կարեւորութիւնը մեր ժողովրդի սեփականութիւնը դարձնել, ուր յիշեալ մարդիկ եւ խաւերը ազատ բանակէն ինչեւ զարմնեցող մեր շօշափած հարցը, կարող են գլխաւորաբար հայրենիքի գիւղական շրջաններում, բազմաթիւ հայ երեխաների ու նորածինների նիւթաշահանքի հետեւողականօրէն ստանձնել, մինչեւ այդ երեխաների եւ նորածինների որոշ տարիքը մինչեւ նրանց հասունացումը, որով զարկ տւած կը լինեն բազմազաւակուրթեանը:

Երբ որեւէ երկրում եւ այս պարագայում՝ Հայաստանում, բնակչութիւնը բնականո՞ր աճ չի արձանագրում, երկրի բնակչութիւնը ծերանում է եւ տնտեսութիւնը եւս պէտք եղած չափով չի զարգանում շուկայի սահմանափակ եւ փոքր լինելու պատճառով: Արեւստները եւ առհասարակ մշակոյթը եւս տեղափոխ են անում, չեն կարողանում ժամանակի հետ քայլ պահել, քանզի մշակութային ստեղծագործութիւնները բաւականաչափ չեն սպառուում արդեւակելով մշակոյթի զարգացումը եւ յանգեցնելով ազգային ինքնութեան գիտակցութեան թուլացմանն ու աղօտմանը:

Այս եւ նման երեւոյթների առկայութիւնը մեր երկրում գլխաւորաբար մեր ժողովրդի ու մեր ընտանիքների սակաւազաւակ լինելու հետեւանքն է: Իհարկէ, չի կարելի ասել, որ մեր ժողովուրդը եւ մեր իշխանութիւնները յիշեալ յոռի ու կործանիչ երեւոյթները վերացնելու առումով որոշ քայլերի չեն դիմել եւ ոչինչ չեն արել, սակայն կիրառուած միջոցառումներն ու քայլերը ընդհանրապէս արդիւնք չեն տւել:

Սակաւազաւակութիւնը ոչ միայն մեր ժողովրդի ու երկրի զարգացմանը, այլ նոյնիսկ մեր ժողովրդի գոյատեւմանը սպառնացող մեծագոյն խնդիրն է. ուստի ամէն գնով պէտք է թափ հաղորդել բազմազաւակութեանը:

Այս հարցը պէտք է մեր ժողովրդի սեփականութիւնը դառնալ, որովհետեւ մինչեւ այն ժամանակ, որ այս կամ այն հարցը ժողովրդի սեփականութիւնը չդառնայ, ժողովուրդը տւեալ հարցին կարեւորութիւն չի տայ եւ ասել, թէ ժողովուրդը անտարբեր է՝ նշանակում է ինչորի նկատմամբ ենթակայական մօտեցում ցուցաբերել եւ ժողովրդին մեղաւոր ու անպատասխանատու համարել. մինչդեռ մեղաւոր ու պատասխանատու են այն ուժերը, կազմակերպութիւնները եւ իշխանութիւնները, որոնք ժողովրդին ծառայելու ու նրան հոնաւորելու յաւակնութիւն ունենք, մեր ազգային դժարութիւնները յաղթահարելու առումով, այլ արժարծւած մտքերը ելք փնտրելու հրաւեր են՝ ուղղւած հայրենիքի ներկայով ու ապագայով շահագրգռւած մարդկանց:

Նր Հայաստանում, գլխաւորաբար գիւղերում եւ առհասարակ մեր ժողովրդի մէջ թափ հաղորդելու համար, յատկապէս Սփիւռքում, կարելի է օգտագործել արդի հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները եւ միջոցառումներ ու հաւաքներ կազմակերպելով, հայ գործարարներին եւ նոյնիսկ միջին դասակարգի հայ մարդկանց համախմբելով, բոլոր հայ ընտանիքներին նամակ կամ էլեկտրոնային նամակ ուղարկելով եւ ամբողջ հայրենիքները շատ երկար ժամանակ, հետեւողականօրէն եւ շարունակաբար իրազեկելով՝ կարելի է բազմազաւակութեան կարեւորութիւնը մեր ժողովրդի սեփականութիւնը դարձնել, ուր յիշեալ մարդիկ եւ խաւերը ազատ բանակէն ինչեւ զարմնեցող մեր շօշափած հարցը, կարող են գլխաւորաբար հայրենիքի գիւղական շրջաններում, բազմաթիւ հայ երեխաների ու նորածինների նիւթաշահանքի հետեւողականօրէն ստանձնել, մինչեւ այդ երեխաների եւ նորածինների որոշ տարիքը մինչեւ նրանց հասունացումը, որով զարկ տւած կը լինեն բազմազաւակութեանը:

Այս գործունէութիւնը կարելի է համազգային շարժման վերածել, պայմանով, որ քաղաքական, կրօնական, բարեգործական կամ որեւէ այլ կազմակերպութիւն, վարկ չահելու նպատակով, չհորձի յիշեալ գործունէութիւնը իր մենաշնորհը դարձնել: Այսպիսի կեցածքը ուղղակի կը վնասի բուն գործին, որովհետեւ մեր ժողովուրդը սիրում է, որ համահայկական հարցերը լուծուեն համազգային ճիշդութիւնով:

Յիշեալ գործունէութիւն-շարժումը այնպիսին է, որին որեւէ կազմակերպութիւն սկզբունքօրէն չի կարող դէմ լինել:

Յիշեալ գործելակերպով կարելի է լուծել նաեւ համահայկական այլ հարցեր:

Այստեղ, ի միջի այլոց ասենք, որ սխալ է մեր ճախողութիւնները ամբողջութեամբ մեր ազգային իւրայատկութիւններին եւ կամ մեր երկրի աշխարհագրական դիրքին վերագրելը, չնայած այդ գործունէների կարեւորութեանը:

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր ազգային իւրայատկութիւններից օգտւելով եւ այդ իւրայատկութիւնների ճիշտ ու նպատակասլաց կիրառումով կարող է բարելաւել իր կեանքը ու զարգանալ, իսկ մենք բացառութիւն չենք:

Մեր արժարծւած մտքերը ո՛չ ծրագիր են եւ ո՛չ էլ հասարակագիտական ուսումնասիրութիւն-առաջարկ, որի կարիքն ունենք, մեր ազգային դժարութիւնները յաղթահարելու առումով, այլ արժարծւած մտքերը ելք փնտրելու հրաւեր են՝ ուղղւած հայրենիքի ներկայով ու ապագայով շահագրգռւած մարդկանց: Երեւան, նոյեմբեր 2015 թ.